

BESTE FANATICI

AMOS OZ BIJ DE BEZIGE BIJ

De derde toestand

Hoe genees je een fanaticus

Mijn Michaël

Een verhaal van liefde en duisternis

Plotseling diep in het woud

Verzen van het leven en de dood

Black Box

Jeruzalem-trilogie

Dorpsleven

Onder vrienden

Joden en woorden

Dezelfde zee

Judas

Panter in de kelder

Amos Oz

Beste fanatici

DRIE ESSAYS

Uit het Hebreeuws vertaald
door Sylvie Hoyinck

2017

DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

De vertaler ontving voor deze vertaling een project-
subsidie van het Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Copyright © 2004 Amos Oz

Geactualiseerde tekst © 2012 Amos Oz

All rights reserved

Copyright Nederlandse vertaling © 2017 Sylvie Hoyinck

Oorspronkelijke titel *Sjalom lakanaïem*

Oorspronkelijke uitgever Keter Books Ltd., Jeruzalem

Omslagontwerp bij Barbara

Omslagfoto Bjanka Kadic/Arcangel Images

Foto auteur Colin McPherson

Vormgeving binnenwerk Adriaan de Jonge

Druk Bariet Ten Brink, Meppel

ISBN 978 90 234 7260 5

NUR 320

debezigebij.nl

Voor mijn kleinkinderen, Dajan, Nadav, Alon en Jaël,
met liefde en respect.

Dit boek is bovenal voor jullie geschreven.

Inhoud

Voorwoord 9

Beste fanatici 11

Lichten, niet een licht 51

Dromen die Israël maar beter snel op kan geven 111

Dankwoord 139

Noten 141

Voorwoord

Drie essays die niet door een onderzoeker of een expert geschreven zijn, maar door een betrokken mens, die er af en toe gemengde gevoelens bij heeft.

De rode draad in deze essays is mijn wens met een persoonlijke blik te kijken naar verschillende kwesties die ons land diep verdelen, waarbij enkele een zaak van leven of dood lijken te zijn.

Deze essays hebben niet de pretentie alle kanten van een onderwerp en alle invalshoeken uitputtend te beschrijven, laat staan er het laatste woord over te zeggen; dit is voor mij een poging gehoord te worden door mensen die een andere mening hebben dan ik.

Amos Oz

Beste fanatici

Gebaseerd op een reeks colleges die ik in 2002 gegeven heb aan de universiteit van Tübingen, en die eerder uitgegeven werden in het veelvuldig vertaalde bundeltje *Hoe genees je een fanaticus*. Het essay is opnieuw bewerkt, uitgebreid en geactualiseerd.

Dus. Hoe genees je een fanaticus? Een achtervolging inzetten op een groepje gewapende extremisten in de bergen van Afghanistan, de woestijnen van Irak of de steden in Syrië is één ding. Het fanatisme zélf bestrijden is iets volkomen anders. Ik heb geen nieuw voorstel wat betreft de strijd in de bergen, de woestijn, of de online achtervolgingen op internet. Ik heb wel enkele gedachten over de aard van het fanatisme en hoe dit in te dammen.

De aanslag op de Twin Towers in New York op 11 september 2001 kwam, net als tientallen andere aanslagen in de wereld op stadscentra en plekken waar grote menigten bijeen zijn, niet voort uit woede van de armen jegens de

rijken. De kloof tussen arm en rijk is een oud onrecht, maar het nieuwe geweld is niet alleen, en evenmin voornamelijk, een reactie op die kloof. (Als dat het geval was geweest, was het een terrorismeoffensief uit de allerarmste Afrikaanse landen geweest en gericht tegen de allerrijkste landen, Saoedi-Arabië en de Verenigde Emiraten.)

Deze oorlog wordt gevoerd tussen fanaten die ervan overtuigd zijn dat hun doel alle middelen heiligt, en hen die van mening zijn dat het leven zélf het doel is, en geen middel. Dit is een strijd tussen degenen die beweren dat het gelijk, wat ze ook maar onder 'gelijk' mogen verstaan, belangrijker is dan het leven, en diegenen die vinden dat het leven ver boven andere principes staat.

Sinds de politicoloog Samuel Huntington het huidige, wereldwijde slagveld heeft gedefinieerd als 'botsende beschavingen', voornamelijk tussen de islam en de westerse cultuur, heerst er op vele plekken een racistisch beeld van de wereld met concurrentie tussen de 'woeste terroristen' uit het Midden-Oosten en de 'beschaafde mensen' uit het Westen. Zelf heeft Huntington het niet zo gesteld, maar dit is het overheersende gevoel dat zijn woorden hebben veroorzaakt.

Het komt bijvoorbeeld de Israëlische regering heel goed uit om op deze western-achtige formulering te leunen, omdat ze daarmee de strijd van het Palestijnse volk zich te ontdoen van het juk van de Israëlische overheersing, over één kam kan scheren met de walgelijke vuilnishoop waar-

uit onophoudelijk fanatieke islamitische moordenaars tevoorschijn komen die over de hele wereld de meest afgrijpselijke daden begaan.

Veel mensen vergeten dat de radicale islam geen monopolie heeft op agressief fanatisme: het vernietigen van de Twin Towers in New York en de slachtpartijen die wereldwijd worden aangericht, gaan niet noodzakelijkerwijs gepaard met vragen als 'is het Westen goed of slecht?' 'Is de globalisering een zegen of een vloek?' 'Is het kapitalisme weerzinwekkend of vanzelfsprekend?' 'Zijn secularisme en hedonisme slavernij of bevrijding?' 'Is het westerse kolonialisme voorbij, of heeft het alleen maar een andere vorm aangenomen?'

Op al deze vragen kun je verschillende en tegengestelde antwoorden geven, zonder dat er fanatisme uit spreekt. Een fanaticus gaat helemaal niet in discussie. Als iemand in zijn ogen slecht is, als hij zeker weet dat iemand in Gods ogen slecht is, is het zijn plicht die gruwel te vernietigen, ook als dat betekent dat hij daarvoor diens naaste moet doden of wie er verder toevallig in de buurt is.

*

Fanatisme is veel ouder dan de islam. Ouder dan het christen- en het Jodendom*. Ouder dan alle ideologieën ter we-

* Noot van de vertaler: 'Jodendom' wordt in dit boek met een hoofdletter geschreven omdat Amos Oz de gehele joodse cultuur bedoelt, niet alleen de religie.

reld. Het is iets fundamenteels in de menselijke aard, een 'fout gen'; het zit in de mensen die klinieken opblazen waar abortussen worden uitgevoerd, in de moordenaars van emigranten in Europa, in de moordenaars van joodse vrouwen en kinderen in Israël, in de mensen die een huis in brand steken met een complete Palestijnse familie erin, in de door Israël bezette gebieden, in de mensen die synagogen, kerken, moskeeën en begraafplaatsen ontheiligen, al die mensen die weliswaar in de reikwijdte en ernst van hun daden verschillen van Al-Qaida of van IS, maar niet in de aard van de misdrijven. Tegenwoordig spreekt men van 'haatmisdrijven', maar misschien is het beter en nauwkeuriger om te spreken van 'misdrijven uit fanatisme': misdrijven die bijna dagelijks ook jegens moslims begaan worden.

Genocide, jihad, kruistochten, de inquisitie, de goelag en vernietigingskampen, gaskamers, martelkamers en willekeurige terroristische aanslagen, geen van deze dingen is nieuw en het merendeel is ouder dan de radicale islam.

Naarmate de vragen moeilijker en gecompliceerder worden, dorsten meer en meer mensen naar eenvoudige antwoorden, antwoorden niet langer dan één zin, antwoorden die prompt de schuldigen van al hun ellende aanwijzen, antwoorden die ons beloven dat al onze zorgen verdwijnen zodra we de kwaden vernietigen en uitroeien.

't Komt allemaal door de globalisering!', 'het is allemaal de schuld van de moslims!', 'het komt door de tolerantie!'